

MONITORING TWEEDE FASE, 2000-2001
VERSLAG VAN PEILING 1 ONDER STARTERS '98 EN STARTERS '99
INCLUSIEF DE NABESPREKINGEN MET EEN STEEKPROEF VAN SCHOLEN

NOVEMBER 2000

In de eerste peiling in het schooljaar 2000-2001 in het kader van de monitoring tweede fase werden drie thema's aan de orde gesteld:

- in welke mate zijn leerlingen naar het volgende leerjaar doorgestroomd dan wel geslaagd;
- in welke mate heeft de profielkeuze van de leerlingen zich gestabiliseerd;
- in welke mate is de school tevreden over de gemaakte organisatorische keuzes en in welke richting gaat het ontwikkelingsproces de komende tijd.

De enquête werd zowel onder de starters '98 (vroeg starters) als onder de starters '99 (late starters) afgenomen. Het formulier werd aan 573 scholen/adressen gestuurd. Het werd door 292 scholen ingevuld en teruggestuurd. Dat is een respons van ongeveer 50%. Langzamerhand is de respons enigszins aan het afnemen. Bij de eerste peilingen in 1998 was de respons nog zo'n 70%, nu is die bijna 20% lager. Uiteraard is dat nog steeds ruim voldoende om betrouwbare conclusies uit te kunnen destilleren, maar de schoolleiders en coördinatoren aanwezig bij de bespreking van het concept-verslag deden een dringende oproep aan de scholen toch vooral mee te blijven werken. Immers de monitor levert belangrijke gegevens; niet alleen voor het beleid, maar zeker ook voor scholen. Deze kunnen de eigen schoolgegevens vergelijken met landelijke keuzes en trends en sommige vragen gebruiken voor eigen interne evaluaties.

Niet alle formulieren kwamen op tijd binnen, daardoor kon een beperkt aantal inzendingen niet meer meegewogen worden. Dit verslag is gebaseerd op de gegevens van 278 scholen (zie vraag 0 in de bijlage: 27% vroeg starter, 73% late starter). Het aantal leerlingen van deze scholen (in vierde en vijfde leerjaar) is eveneens bijna 50% van het totaal aantal leerlingen in Nederland in het vierde en vijfde leerjaar tweede fase. De respons is onder vroeg en late starters nagenoeg gelijk. In dit verslag wordt waar dat relevant is, onderscheid gemaakt tussen vroeg en late starters.

Het verslag bestaat uit een beschrijving van de belangrijkste uitkomsten van het schriftelijke onderzoek met daarin verwerkt de kanttekeningen, nuanceringen en andere opmerkingen gemaakt door scholen die op 30 en 31 oktober een concept van het verslag hebben besproken. Na het verslag treft u als eerste bijlage de 30 vragen aan die de scholen schriftelijk werden voorgelegd, met daarbij in percentages de onderzoeksuitkomsten. De tweede bijlage bevat de namen van de deelnemers (met naam van de school) aan de twee nabesprekingen.

Voorafgaand aan elke vraag in bijlage 1 staat aangegeven hoeveel scholen de desbetreffende vraag hebben beantwoord (n=...). Niet iedereen hoefde elke vraag te beantwoorden – zo waren bij voorbeeld sommige vragen alleen bedoeld voor de vroeg starters – daardoor kan het aantal respondenten per vraag sterk fluctueren.

VRAGEN MET BETREKKING TOT DE DOORSTROOM

(vragen 1 t/m 20)

In de peiling is gevraagd naar de mate waarin leerlingen zijn doorgestroomd naar een volgend leerjaar. Er is niet gevraagd naar exacte getallen of percentages. De invuller heeft aan kunnen geven of naar diens indruk het doorstroompercentage gelijk, hoger of lager was dan voorafgaande jaren en wat volgens de invuller de oorzaken zijn van een eventuele verandering. De invuller heeft bovendien aangegeven in welke mate een verandering van doorstroom heeft plaatsgevonden.

De gegevens uit deze peiling zijn door de onderzoekers gelegd naast uitkomsten uit eerdere peilingen. Het zal de lezer duidelijk zijn dat deze gegevens verschillende cohorten en bovendien niet alle scholen betreffen. De conclusies die op grond daarvan getrokken worden in het navolgende, moeten dan ook met enige voorzichtigheid worden gehanteerd. Daar staat tegenover dat het aantal scholen dat aan de peiling heeft deelgenomen dermate groot is dat van een representatief beeld gesproken kan worden.

Cohort 1999

Het merendeel van de scholen meldt dat voor de cohort 1999 de doorstroom ongeveer gelijk is gebleven: voor de doorstroom van 4 naar 5vwo geldt dat voor 71% van de scholen, van 4 naar 5havo voor 51%. Voor 4havo geeft 34% van de scholen aan dat er aanzienlijk meer leerlingen bleven zitten, maar daartegenover staat ook dat 13% opmerkt dat er aanzienlijk minder leerlingen bleven zitten. Over 4vwo meldt 20% een vermindering van de doorstroom. Op 8% van de scholen is het aantal zittenblijvers in 4vwo aanzienlijk lager. Tussen vroege en late starters zijn op dit punt geen opmerkelijke verschillen te constateren.

In de nabesprekingen wezen de aanwezigen er op dat er scholen zijn geweest die aan het einde van het jaar versoepelingen hebben aangebracht om het aantal zittenblijvers te beperken. Scholen gaan hiertoe over omdat zij van oordeel zijn dat hun leerlingen niet de dupe mogen worden van beginnerproblemen en omdat zij – in het verlengde daarvan - het tegenover ouders en leerlingen niet te verdedigen vinden dat het percentage zittenblijvers (sterk) stijgt. Aangezien de scholen nog geen ervaring hebben met het centraal examen in de vernieuwde tweede fase, geven zij hun leerlingen meer dan voorheen het voordeel van de twijfel.

Aan de andere kant melden scholen tijdens deze nabespreking ook dat deze eerste lichting zich in het eerste jaar afgezet heeft tegen de tweede fase. De verwachting luidt dat dat in komende jaren niet of minder zal spelen, hetgeen de resultaten positief zal beïnvloeden. Het betekent volgens deze scholen dat meer betrouwbare uitspraken m.b.t. de doorstroom pas na verloop van een aantal jaren gedaan kunnen worden.

Cohort 1998

Eerder (in de eerste peiling 1999/2000) is gevraagd naar de mate van doorstroom van de cohort 1998 bij de vroege starters. In het verslag van die peiling werd toen geschreven dat er *“op twee van de drie scholen niet aanzienlijk meer of minder leerlingen in 4vwo bleven zitten. [...] Voor 4havo is dit beeld nog iets uitgesprokener: drie van de vier scholen constateren geen verschillen in vergelijking met voorgaande jaren. Als ze wel verschillen zien, melden ze in haast alle gevallen dat er minder zittenblijvers waren.”*

Deze groep leerlingen (cohort 1998) heeft afgelopen schooljaar de vijfde klas doorlopen. Opvallend is de mate waarin hogere slaagpercentages in de havo worden gemeld: 69% meldt een hoger slaagpercentage in 5havo. Van deze cohort werd dus een verbeterde doorstroom gemeld, zowel aan het eind van het 4^e als aan het eind van het 5^e leerjaar. Een vergelijkbaar beeld ontstaat van de cohort 1998 vwo. Deze cohort kende een betere doorstroom aan het eind van het 4^e leerjaar en opnieuw aan het eind van het 5^e leerjaar: 20% spreekt van een verbetering tegen 11% van een verslechtering. We moeten ons realiseren dat de gegevens van het vijfde leerjaar afkomstig zijn van een beperkte groep: de vroege starters. Interessant gegeven is dat de vroege starters over de cohort 1999 een zelfde beeld geven als de late starters. Dat beeld is dus strijdig met het beeld voor de cohort 1998. In de nabespreking met de vroege starters werden daar verklaringen voor aangedragen die u verderop in dit verslag terugvindt.

Mate van verandering in de doorstroom

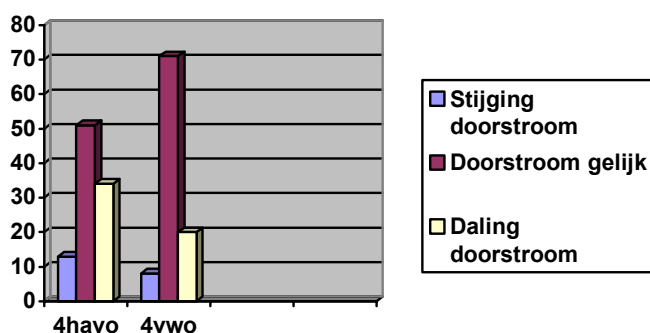
Het merendeel van de scholen meldt dus geen opvallende veranderingen in de doorstroom. In de enquête is niet gevraagd naar exacte aantallen of percentages doorgestroomde leerlingen of doubleurs. De invuller heeft wel aan kunnen geven in welke mate er sprake is geweest van verandering ten opzichte van het gemiddelde in voorafgaande schooljaren. Van de scholen die een toename van het aantal doubleurs constateerden, geeft het merendeel van de scholen voor de havo-afdeling een stijging aan die ligt tussen de 5 en 20 procentpunten. Een enkeling constateert een grotere stijging. Zij die een daling noemen, geven in meerderheid een bescheidener percentage aan, namelijk tussen de 5 en 10 procentpunten.

As een school een toename in 4vwo meldt, dan ligt die in haast alle gevallen tussen de 5 en 10 procentpunten. Dezelfde mate wordt genoemd door scholen die een daling van het aantal doubleurs constateren.

Op grond van het voorgaande ontstaat het beeld dat in het eerste volledige tweede-fase-jaar minder leerlingen zijn doorgestroomd dan in de voorafgaande schooljaren. Natuurlijk rijst de vraag in welke mate dat landelijk het geval is en wat daarvan de oorzaken zijn.

Het is echter niet mogelijk concreet te maken met welk percentage de doorstroom is afgenomen. Daarvoor is een nauwkeurige cohortvergelijking noodzakelijk. Uit de gegevens, aangeleverd door de geënquêteerde scholen, blijkt dat het aantal leerlingen in 5havo 72% bedraagt van dat in 4havo; in 5vwo 90% van dat in 4vwo. Het is verleidelijk om daaruit conclusies te trekken over doorstroompercentages. Echter, het aantal leerlingen in (bijvoorbeeld) 5havo wordt ook beïnvloed door de uitstroom uit 5havo, het al dan niet terugkeren van gezakten in 5havo, een al dan niet groter aantal leerlingen dat met een bevordering naar 5havo toch de school verlaat, etc. Bovendien zijn in deze getallen niet verwerkt de *gezakten oude stijl*, er is immers alleen gevraagd naar leerlingen met een bepaald profiel.

We moeten het hier laten bij de constatering dat getotaliseerd voor het gehele land de doorstroom van 4 naar 5 enigszins is verminderd, met name op de havo. Die daling wordt niet over de volle breedte van het onderwijsveld geconstateerd, maar op ongeveer een derde deel van de scholen. Ook van 4vwo naar 5vwo valt een verminderde doorstroom te constateren, zij het in minder sterke mate. In de

tweede plaats constateren we dat bij de vroege starters de doorstroom ten opzichte van het eerste tweede-fase-jaar is teruggelopen.

Oorzaken van veranderingen in de doorstroom

De invullers hebben een keus gemaakt uit een groot aantal mogelijke verklaringen. Daarbij beperkten de invullers zich meestal niet tot het geven van één verklaring: voor de meeste scholen geldt een combinatie van factoren. Uit het geheel van de antwoorden ontstaat echter wel een rangorde.

Verklaringen voor de stijging van het aantal doubleurs

De scholen die aangaven dat er het afgelopen jaar meer zittenblijvers in 4 havo waren, zoeken de verklaring vooral in *de toename van de omvang van het programma (90%)*, *de toegenomen druk door schoolexamens en examendossier (82%)*, *onvoldoende inzet van de leerlingen om het programma in de vernieuwde tweede fase met succes te volbrengen (79%)* en *onwennigheid van de docenten m.b.t. de tweede fase (87%)*.

In het geven van verklaringen voor de stijging van het percentage doubleurs in 4 vwo zijn de invullers veel minder uitgesproken: men zegt hier eerder dat het *enigszins een rol* speelt (scores in de categorie '1') dan dat het *een grote rol* speelt (scores in de categorie '2'). Hier worden als oorzaken genoemd *het omvangrijkere programma* en *de onwennigheid van docenten*. Minder vaak wordt *onvoldoende inzet van leerlingen* of *de toegenomen druk door de schoolexamens en het examendossier* genoemd, al spelen ook die zaken volgens de respondenten wel enigszins een rol.

Gezien het geringe aantal respondenten dat de vraag naar verklaringen voor een toename van het percentage zittenblijvers in 5 vwo invulde (alleen de late starters die meer zittenblijvers hadden dan voorheen) kunnen voor die groep geen conclusies getrokken worden.

Verklaringen voor de daling van het aantal doubleurs

Respondenten geven aan dat als verklaring voor de daling van het percentage doubleurs nauwelijks een rol spelen *een strengere selectie vanuit de onderbouw*, *soepeler overgangsregels van 4 naar 5* of *verlichting van het programma*. Als belangrijkste verklaringen geeft men aan *dat op de eigen school de tweede fase adequaat is georganiseerd*, *de mogelijkheid voor leerlingen om via herkansingen hun resultaten te verbeteren*, *meer inzet en een grotere motivatie van de leerlingen* en het intensiever met leerlingen werken (*betere begeleiding*).

Verklaringen voor het verschil tussen de cohort '98 en de cohort '99

In de nabespreking met de vroege starters gaven die een keur aan verklaringen voor het feit dat de doorstroom van hun eerste lichting beter was dan van hun tweede lichting. Allereerst wijzen zij er op dat de eerste lichting op veel scholen een 'beschermde status' genoot (en in het vwo nog steeds geniet, daar de eerste lichting vwo-ers nieuwe stijl aan het eind van dit schooljaar examen doet): deze groep mocht niet het slachtoffer worden van fouten en onduidelijkheden. Daarnaast wordt er op gewezen dat zeker ook een rol heeft gespeeld dat deze groep zich ook wel als 'uitverkoren' beschouwde: zowel docenten als leerlingen hebben de voorlopersrol met trots op zich genomen. Het beginner-enthousiasme leidde dan ook in vele gevallen bij docenten, leerlingen en andere bij het leerproces betrokkenen tot de bereidheid extra investeringen te doen.

Wat de cohort '99 betreft heeft de landelijke commotie onder leerlingen in december 1999 geen goed gedaan. Daarnaast werd het leraren duidelijk dat de extra inspanningen die ze voor de beperkte groep voorlopers hadden kunnen opbrengen, onmogelijk te continueren waren nu de groep leerlingen zo veel groter was. Ook schoolleiders vonden vaak dat zij niet konden blijven vragen om 'alle registers open te trekken': zowel om hun personeel als de organisatie als geheel te beschermen moesten ze e.e.a. in het tweede invoeringsjaar terugbrengen tot reëler proporties. Dat resulteerde bij voorbeeld in het verminderen van het aantal herkansingsmogelijkheden of een beperking van de taken van een mentor.

Ook denken de vroege starters dat onbewust externe factoren als de kwaliteitskaart en de Trouwcijfers een rol hebben gespeeld bij beslissingen over overgaan of zittenblijven. Door deze factoren zal waarschijnlijk in enkele gevallen voorzichtiger gehandeld zijn.

Het goede havo-slaagpercentage werd in de schriftelijke ronde door scholen vooral toegeschreven aan de soepele slaag/zak-regeling. De scholen die echter daadwerkelijk hebben gecontroleerd of dit ook echt zo is, melden ter vergadering dat dit niet of nauwelijks een rol heeft gespeeld. Slechts een enkele leerling die via de voor deze groep versoepelde regeling geslaagd is, zou met de slaag/zak-regeling die voor de volgende lichtingen geldt, gezakt zijn. Ook voor de havisten worden de betere resultaten vooral verklaard door de bereidheid bij docenten extra passen te doen en door het harder en beter werken van de leerlingen.

Beleid van scholen

Tijdens de nabesprekingen werd door de scholen aangegeven dat zij er op hopen dat ontwikkelingen in de onderbouw (vanaf klas 1, met een zwaartepunt in de 3^e klas) er toe zullen leiden dat de komende jaren de doorstroom positief wordt beïnvloed. Over het zittenblijf-cijfer van ongeveer 20% in 4havo maakte men zich ook in de jaren voorafgaande aan de vernieuwde tweede fase al zorgen. De toename van de problematiek moet volgens deze scholen zijn gevolgen voor de inrichting van de onderbouw hebben.

De ontwikkelingen in de onderbouw zullen met name zijn gericht op aanpassingen op didactisch gebied, waardoor het inslijpen van vaardigheden meer ruimte zal krijgen. Daarnaast zoeken scholen ook naar aanpassingen in het curriculum waardoor de prestaties bij vakken in de eerste 3 leerjaren een betere indicatie zullen geven over het te verwachten succes bij vakken (en profielen) in de bovenbouw.

Opstroom

Scholen merken op dat de overstap van *havo oude stijl* naar *vwo nieuwe stijl* bijna niet voorkomt. De meesten spreken daarbij de verwachting uit dat over enige tijd de opstroom van havo naar vwo van dezelfde omvang zal zijn als in het verleden. Een deel geeft echter ook aan dat men wat meer dan vroeger geneigd is een havo-gediplomeerde te adviseren via het hbo naar het wo op te stromen dan via het vwo, hetgeen er toe zal leiden dat landelijk gezien de opstroom havo-vwo zal afnemen. Dit wordt een dag later weersproken door de vroege starters: *'als er eenmaal gewenning is opgetreden, dan komen de oude opstroompercentages weer in zicht'*. Een aantal vroege starters vindt een instap van havo-gediplomeerden in 5vwo niet meer zo logisch (*'ze zouden zich ook erg gaan vervelen'*). Deze groep vindt instroom in 6vwo veel meer voor de hand liggend.

Het aantal leerlingen dat na de mavo verder ging op de havo was volgens de late starters al enige tijd aan het verminderen. Die afname zet zich door de profielen in het havo versterkt door. Enerzijds adviseren scholen eerder in de richting van het mbo (*'wij willen geen parkeerders meer in 4havo'*), anderzijds vinden de mavo-leerlingen zelf de stap naar *'dat zware havo'* erg risicovol, hetgeen ze uit eigen beweging doet kiezen voor een vervolg in het mbo.

Dat het parkeren in 4havo van mavo-gediplomeerden aan het afnemen is, wordt door de vroege starters beaamd. Maar zij zeggen ook op grond van hun eerste ervaringen: "*Wacht maar een jaar af, dan is de opstroom mavo-havo weer ongeveer op het oude niveau*". Nu de mogelijkheid nog bestaat om met elk willekeurig mavo-pakket naar de havo te gaan (voor vmbo-overstap naar havo gelden straks pakket-eisen), hebben scholen vaak bijspijker-cursussen voor de talen en wiskunde ontwikkeld, die in de vakantie na de diplomering kunnen worden volbracht.

Blijft staan dat een deel van de scholen als beleid heeft dat men meer dan voorheen de leerlingen adviseert de schoolloopbaan via de koninklijke wegen (mavo-mbo, havo-hbo, vwo-wo) te vervolgen.

VERSCHUIVINGEN IN DE PROFIELKEUZE

(vragen 21 en 22)

Om na te gaan of er sprake is van veranderingen in het keuzegedrag van leerlingen en zo ja, welke omvang die verschuiving zou hebben, is de scholen in deze peiling wederom gevraagd in te vullen hoeveel leerlingen van hun school voor een bepaalde stroom of een bepaald profiel kozen.

havo

Net zoals al eerder kon worden geconstateerd kiezen de meeste **4havo-leerlingen** voor een van de maatschappijprofielen. Ook vorig jaar koos ongeveer 70% voor Cultuur en maatschappij of Economie en maatschappij.

De verdeling over de 4 profielen was in 1999 als volgt:

CM 31% EM 39% NG 15% NT 15%

Diezelfde verdeling zien we ook dit jaar:

CM 30% EM 39% NG 16% NT 15%

Als we de uitkomsten uit 1999 en 2000 met elkaar vergelijken, moet geconcludeerd worden dat in 4 havo geen opvallende verschuiving van de profielkeuzes is op te merken.

Voor **havo 5** was de verdeling in 1999 als volgt:

CM 37% EM 35% NG 14% NT 14%

Volgens opgave van de scholen is de verdeling dit jaar:

CM 31% EM 41% NG 14% NT 14%

Daaruit blijkt dat de cijfers voor de natuurprofielen stabiel zijn en dat Economie en maatschappij veel meer gekozen wordt dan in 1999. Die verschuiving gaat ten koste van het profiel Cultuur en maatschappij. Een verklaring daarvoor zou kunnen zijn dat de peiling van 1999 alleen gebaseerd was op de gegevens van een zeer geringe referentiegroep: de vroege starters in het havo.

De cijfers die nu voorliggen zijn gebaseerd op ongeveer de helft van de leerlingpopulatie in het havo, hetgeen de uitkomst veel representatiever maakt.

vwo

Ook in het vwo is er nauwelijks sprake van een verschuiving. Vorig jaar werd vastgesteld dat de verdeling zowel in 4vwo als in 5vwo grof afgerond als volgt was:

CM 20% EM 30% NG 30% NT 20%.

Ook dit jaar zien we zowel in het 4^e, het 5^e als het 6^e leerjaar in het vwo een verdeling die daarmee spoort.

4vwo: CM 18% EM 34% NG 29% NT 19%

5vwo: CM 18% EM 35% NG 28% NT 19%

6vwo: CM 20% EM 33% NG 27% NT 20%

Net als in het havo is het aantal leerlingen met een natuurprofiel in de 4^e klas iets groter dan in latere leerjaren (inclusief de leerlingen die een N-stroom hebben gekozen 50%, tegenover 47% in 6vwo).

Stromen of profielen

Op het vwo wordt op ongeveer 1 van de 3 scholen in de 4e klas het programma verdeeld in 2 stromen: een maatschappijstroom (een combinatie van CM en EM) en een natuurstroom (een combinatie van NG en NT). Soms zijn daar kleine varianten op (twee profielen naast een stroom e.d.), maar die varianten komen slechts sporadisch voor. In de loop of aan het eind van de 4^e klas kiezen de leerlingen vervolgens hun profiel. Het aantal scholen dat ook nog een deel van de 5^e klas van het vwo met stromen werkt, is te verwaarlozen. Vorig jaar was het percentage scholen dat in 4vwo met stromen werkte nog ongeveer 50%. Dat percentage is dus sterk afgenomen. Scholen die uiteindelijk hun leerlingen toch meteen hun profiel laten kiezen, zeggen dit te doen omdat het eerst in stromen

werken voor de leerlingen zwaarder is (een groter programma) en/of voor de organisatie ingewikkelder.

In de besprekingen met de steekproef van scholen is nagegaan of scholen die nu nog met stromen werken, verwachten (binnenkort) over te gaan tot het meteen laten kiezen van een profiel. Een enkele school aarzelt, maar het lijkt er op dat scholen die nu werken met uitstel van de profielkeuze door eerst stromen te programmeren, dit zullen continueren. Wel is het denkbaar dat de trend om te gaan periodiseren zich zal doorzetten, waardoor niet meer de gehele vierde klas in stromen zal worden gewerkt (maar een half jaar of twee semesters).

Zoals ook al vorig jaar bleek, kiezen niet veel scholen voor stromen in 4havo: op meer dan 90% van de scholen laat men de leerlingen meteen met hun profiel beginnen.

Vroege starters vergeleken met de gehele groep

Op de scholen die in '98 zijn begonnen, is het keuzegedrag van leerlingen niet opvallend anders dan op de andere scholen: leerlingen kiezen zowel in havo als vwo in ongeveer dezelfde omvang voor 1 van de 4 profielen). Wel laten deze scholen hun leerlingen iets vaker eerst een stroom kiezen en daarna een profiel.

Conclusies m.b.t. de profielkeuze

De conclusie mag luiden dat er landelijk gezien zowel op de havo als op het vwo geen sprake is van significante verschuivingen in de profielkeuze. Als er al kan worden gesproken van een verschuiving, dan is dit een kleine toename voor de profielen EM, NG en NT en een kleine afname bij het profiel CM.

SIGNIFICANTE VERSCHUIVING VAN LEERLINGKEUZES?

(vraag 23 t/m 25)

Landelijk gezien is er geen sprake van significante verschuivingen in de profielkeuze, op schoolniveau kunnen deze zich echter wel degelijk voordoen.

Immers, als er expliciet gevraagd wordt of scholen een opmerkelijke verschuiving in keuzes van leerlingen voor stromen en/of profielen constateren, dan antwoordt slechts de helft van de scholen ontkennend. Op de overige scholen wordt wel een verschuiving geconstateerd: 22 procent van de scholen ziet de verschuiving zowel op de havo als op het vwo, 16 procent alleen op de havo en 12 procent alleen op het vwo.

Bij de scholen die aangaven dat er sprake is van een duidelijke verschuiving, is nagegaan of deze verschuiving steeds in dezelfde richting wijst. Dit blijkt niet zo te zijn. Op de ene school gaat de verschuiving van M-profielen naar N-profielen, terwijl op een andere school de verschuiving juist in omgekeerde richting plaatsvindt. Verder kan opgemerkt worden dat het op scholen die antwoorden *een significante verschuiving te zien* soms om betrekkelijk geringe aantallen leerlingen gaat.

De scholen die op havo en/of vwo een verschuiving waarnemen, schrijven deze meestal toe aan de zwaarte van bepaalde profielen en vakken. Aangezien is gebleken dat een verschuiving zowel van N naar M kan gaan en omgekeerd (en alle varianten daartussenin) worden blijktbaar per school andere vakken en/of profielen zwaar geacht.

Waar scholen de verschuivingen vooral niet aan wijten, zijn de veranderende instroomeisen voor het hoger onderwijs of maatschappelijke ontwikkelingen. In de nabesprekingen werd er echter op gewezen dat de veranderende instroomeisen op termijn wel degelijk van invloed zullen zijn. Op hun scholen laat een aantal leerlingen dat nu het profiel Natuur en techniek heeft gekozen, geluiden horen dat zij voor Natuur en gezondheid zouden hebben gekozen als hun tijdens het keuzemoment duidelijk was geweest dat een aantal technische opleidingen NG als instroomeis hanteert.

Sommige deelnemers vragen zich af of deze leerlingen wel echt kansrijk zijn in de opleidingen die blijktbaar eerst NT een vereiste vonden. Daarom kiest een aantal scholen er voor leerlingen er op te attenderen dat de keuze voor NG i.p.v. NT neerkomt op *het probleem doorschuiven*, en zij raden de leerlingen aan te kiezen voor het profiel dat het meest geschikt is voor de opleiding (dan is naar hun oordeel de leerling kansrijker).

Het wordt als zeer teleurstellend ervaren dat het hoger onderwijs is gaan schuiven met de instroomeisen, en het doet scholen dan ook opmerken dat een onderzoek naar de wenselijkheid en

mogelijkheid te komen tot één N-profiel voor de hand liggend is nu NG en NT welhaast identieke doorstroommogelijkheden bieden.

VERSCHUIVINGEN IN PROFIELKEUZE ZITTENBLIJVERS

(vraag 26 en 27)

Ongeveer driekwart van de scholen antwoordt dat het niet vaak voorkomt dat zittenblijvers het jaar overdoen in een ander profiel. Een deel van deze scholen maakt daarbij de kanttekening dat het wel eens voorkomt dat zittenblijvers naar een andere schoolsoort afstromen of kiezen voor het middelbaar beroepsonderwijs en dan dus de school verlaten.

De scholen die hun zittenblijvers wel vaak een andere profielkeuze zagen maken, merken haast allemaal op dat deze leerlingen vooral van de natuur- naar de maatschappijprofielen verhuizen. Het zou een aanwijzing kunnen zijn dat in de 4^e klas een groter percentage leerlingen met een natuurprofiel begint dan uiteindelijk examen in zo'n profiel doet. In de nabespreking blijkt dat een aantal scholen het gevoel heeft dat dit inderdaad zo is, maar als dat gevoel klopt moet het gaan om een zeer bescheiden percentage.

STUDIEHUIS-ORGANISATIE

(vraag 28 en 29)

Mede op grond van ervaringen tijdens het eerste invoeringsjaar – en wat de vroege starters betreft inmiddels ook ervaringen tijdens het tweede invoeringsjaar – zullen scholen organisatorische wijzigingen aanbrengen. Via vraag 28 en 29 werd getracht zicht te krijgen op de mate van (on)tevredenheid bij scholen over hun eigen organisatorische keuzes. Tevens werd gevraagd of de scholen wat betreft de organisatie van hun studiehuis naar hun eigen oordeel van plan zijn de komende tijd stappen vooruit te zetten, stappen terug te doen of pas op de plaats te maken. Er werd een onderscheid gemaakt tussen havo en vwo. Bij de beantwoording gaven veel scholen echter voor hun vwo-afdeling dezelfde antwoorden als voor hun havo-afdeling. De conclusies hieronder gelden dan ook zowel voor het havo als voor het vwo.

Havo en vwo, mate van tevredenheid

In zijn algemeenheid zijn de invullers tevreden over hun organisatorische keuzes: ongeveer 60% is redelijk tevreden en 30% is zelfs heel tevreden. Die tevredenheid geldt ook voor de afzonderlijke organisatorische aspecten (de verdeling in soorten uren, het rooster, het aanbod in profielen en geheel vrij deel en de toetsing).

In de nabesprekingen wordt opgemerkt dat dit 'een *relatieve tevredenheid*' is: de verwachtingen over wat er bereikt zou kunnen worden, waren hooggespannen en veel daarvan is nog niet gerealiseerd. Het zetten van vervolgstappen vindt men een lastige zaak: "er wordt al zo veel van docenten gevraagd, je durft ze niet om nog meer te vragen". Daarnaast wordt er voor gewaarschuwd dat het verleidelijk is in de valkuil van de concessies te trappen. Het gevaar daarvan is dat deze afbreuk doen aan de oorspronkelijke uitgangspunten van de tweede fase en uiteindelijk de invoering zullen doen mislukken.

Tevreden

Waar de respondenten vooral tevreden over zijn, is hun *begeleiding* en hun *programma-aanbod*. De tevredenheid over de begeleiding strekt zich zowel uit over de leerlingbegeleiding als over de keuzebegeleiding op hun school. In de nabespreking met de late starters wordt opgemerkt dat docenten deze vraag waarschijnlijk anders zouden beantwoorden. Zij brengen de vraag in verband met hun vak en vinden dat ze te weinig tijd hebben om leerlingen goed te kunnen begeleiden bij het programma voor hun vak.

De tevredenheid over het aanbod betreft zowel het aanbod dat de scholen in de profielen realiseren als ook het aanbod dat zij de leerlingen in het geheel vrije deel kunnen doen.

Ontevreden

Ontevredenheid uiten de respondenten vooral over de thema's *samenhang en afstemming tussen vakken* en *de aansluiting tussen onder- en bovenbouw*: Meer dan 70% van de scholen is over deze thema's enigszins ontevreden en vaak ook sterk ontevreden.

In de nabesprekingen blijkt dat scholen op velerlei wijze trachten de samenhang en afstemming te verbeteren. Op bijna elke school zijn inmiddels stappen gezet waardoor de planning beter is georganiseerd (aantal opdrachten en werkstukken, inleverdata) en de eisen bij de verschillende

vakken hetzelfde zijn (formats voor praktische opdrachten en profielwerkstuk etc.). Maar ook heeft men ervaren dat het vaak bij dit soort papieren afspraken blijft ("Stukken produceren helpt niet") en vervolgstappen maar moeizaam tot stand komen.

De scholen die de grootste tevredenheid op dit punt uiten, zijn de scholen die in staat bleken de sectiestructuur te doorbreken en te werken met profielteams, intersecties, themagroepen e.d. Er wordt bij opgemerkt dat het zaak is de vakdeskundigen 'de verantwoordelijkheid voor hun programma niet te ontnemen', want als je dat doet 'zullen secties alle mogelijke moeite doen om terug te keren naar hun eerdere autonomie'. Bovendien moeten nieuw gevormde teams voor docenten een meerwaarde hebben, dat kan alleen maar als aan die teams bepaalde bevoegdheden worden verstrekt.

Schoolleiders vinden externe prikkels om docenten 'verder dan het eigen vak te laten kijken' belangrijk. Eén cijfer moeten geven voor literatuur is zo'n prikkel. Men hoopt dan ook dat een aantal tijdelijke maatregelen in 2002 inderdaad wordt teruggedraaid (profielwerkstuk over minimaal 2 vakken; praktische opdrachten weer voor 40% meetellen, zodat de behoefte aan gesprekken over didactiek weer pregnanter wordt).

De aansluiting tussen onderbouw en bovenbouw is een ander punt waar de scholen in meerderheid matig over tevreden zijn. Op veel scholen merkt men echter dat de bereidheid om in de onderbouw tot (didactische) aanpassingen te komen, veel groter is dan enige tijd geleden. Via projecten, het opzetten van vaardighedenlijnen, 'adoptieplannen' voor vaardigheden e.d. tracht men effectievere leerlijnen in school te realiseren.

Daarnaast gaat men er meer toe over de tamelijk strikte personeelsscheiding tussen onder- en bovenbouw te doorbreken, haalt men ondersteuners de school binnen die met het gehele team aan de slag gaan en is er een tendens zichtbaar naar het scholen van enkele medewerkers die vervolgens de scholing in de eigen instelling verder verzorgen. Relatief veel scholen merken op dat men meer dan voorheen de scholing 'enigszins dwingend oplegt'.

Richting van het veranderingsproces

In de enquête werd scholen ook bij de verschillende thema's gevraagd in welke richting zij verwachten dat de ontwikkelingen de komende tijd zullen gaan: doen ze stapjes terug, stapjes vooruit of maken ze een pas op de plaats?

Een pas op de plaats meldt men vooral voor het aanbod in de profielen en het geheel vrije deel. Dat is niet zo opmerkelijk, want scholen spraken over die terreinen vaak hun tevredenheid over de door hen gemaakte keuzes uit. Ook voor het taakbeleid neemt het merendeel zich voor geen veranderingen aan te brengen. Voor alle andere terreinen is men voornemens soms passen terug en meestal passen vooruit te doen. Het meest sterk wil men vooruitgang boeken op het gebied van *de aansluiting tussen onder- en bovenbouw*. Ook niet zo vreemd, want daarover blijkt immers bij de scholen sterke ontevredenheid te bestaan. Maar ook op punten waar men wel tevredenheid over uitsprak, de leerlingbegeleiding en keuzebegeleiding, is men geneigd vervolgstappen in het veranderingsproces te zetten. Stappen terug komen niet zo vaak voor, de terreinen waarop dit zich het sterkste voordoet zijn *de verdeling in soorten uren* (14% wil stappen terug doen) en *het aanbod in het geheel vrije deel* (circa 17% wil stappen terug doen).

De terreinen waarop scholen vooral niet willen stilstaan zijn *de didactiek* (een kleine 70% wil stappen vooruit zetten) en *de aansluiting tussen onder- en bovenbouw* (bijna 80% wil stappen vooruit zetten). Het is opmerkelijk dat wat de didactiek betreft ook een kleine 10% denkt aan stappen terug zetten.

In de nabesprekingen wordt er op gewezen dat de didactische ontwikkeling soms ondergesneeuwd raakt doordat de beheersmatige aspecten zo veel tijd kosten. "Zij die voor de veilige weg kiezen, zorgen er juist voor dat dat allemaal perfect in orde is, waardoor er voor de rest geen tijd meer over is".

Om te kunnen werken aan de verbetering van zowel de afstemming tussen vakken als de aansluiting tussen onder- en bovenbouw is er volgens de aanwezigen tijdens de nabesprekingen tijd nodig: "Het is een lang proces". Het zou sneller kunnen als er in de docententaak meer ruimte voor is: scholen vragen dan ook om meer formatie. Dat er sprake is van knelpunten op de arbeidsmarkt (lerarentekort) mag volgens hen geen reden vormen het probleem van de hoge werkdruk niet aan te pakken: "het gaat juist om het perspectief dat je ook aan hen die nog moeten kiezen voor een baan in het onderwijs, biedt".

Scholen met veel 'extra' zittenblijvers tegenover scholen zonder veel 'extra' zittenblijvers

De groep scholen die bij eerdere vragen had aangegeven dat er het afgelopen jaar meer leerlingen bleven zitten dan in de jaren voorafgaande aan de tweede fase is over het algemeen iets minder tevreden dan de gehele groep scholen. De ontevredenheid is vooral groter bij de thema's *het rooster* (van deze groep is daarover 53% ontevreden, tegenover 40% van de gehele groep), *de toetsing* (41% tegenover 27%), *de didactiek* (63% tegenover 46%) en *de leerlingbegeleiding* (24% tegenover 3%). Deze scholen zijn ook iets eerder geneigd stapjes terug te doen en als ze op onderdelen stappen vooruit willen zetten, dan meestal iets minder sterk.

In het verlengde daarvan blijkt dat scholen zonder veel 'extra' zittenblijvers op vele terreinen meer tevreden zijn dan de groep die wel een verhoging van het percentage zittenblijvers meldde.

	Scholen die geen verhoging van het percentage zittenblijvers constateerden Percentage tevreden:	Scholen die wel een verhoging van het percentage zittenblijvers constateerden Percentage tevreden:
c De didactiek	64%	38%
e Het rooster	63%	47%
f De leerlingbegeleiding	89%	76%
h Aansluiting onder/bovenbouw	35%	17%
l De deskundigheidsbevordering	63%	48%
m De toetsing	79%	59%

INVOERING CKV2,3

(vraag 30a en 30b)

Om een actueel overzicht te krijgen van het percentage scholen dat ckv2,3 heeft ingevoerd (en dus het definitieve profiel CenM) en het percentage scholen dat in plaats daarvan de 'oude vakken' tekenen, handenarbeid of textiele werkvormen aanbiedt, was daarover een vraag in de enquête opgenomen.

Iets minder dan de helft van de scholen heeft ckv 2,3 en daarmee dus ook het definitieve profiel CenM ingevoerd. 36% doet dit zowel op de havo als op het vwo.

Scholen kunnen tot een nog nader te bepalen tijdstip kiezen voor het overgangsprofiel CenM. Dan kunnen ze onder andere één of meer van de 'oude vakken' tekenen, handenarbeid of textiele werkvormen in plaats van ckv2,3 in het profiel plaatsen. Bijna alle scholen die het overgangsprofiel aanbieden, bieden daarin de leerlingen de keuze voor een 'kunstvak'. Ongeveer 90% biedt 1 of meer van de 3 hiervoor genoemde vakken aan (soms naast muziek). Van de 10% die die 3 vakken niet in het keuze-aanbod opneemt, heeft een gedeelte wel de mogelijkheid in dit profiel muziek te kiezen.

Soms geven scholen een schriftelijke toelichting bij dit antwoord (43 scholen). Ze leggen daarin vaak uit waarom zij ckv2,3 nog niet hebben ingevoerd. Enerzijds wijzen zij op het overheidsbeleid en anderzijds op de eigen interne organisatie. Wat betreft het overheidsbeleid zegt men hinder te ondervinden van onduidelijkheid en late berichtgeving. Dit heeft er naar hun oordeel in geresulteerd dat men liever nog even wacht met invoeren. Zij die de eigen organisatie de oorzaak noemen, wijzen er op dat de docenten niet zó enthousiast voor het nieuwe vak zijn dat zij spontaan de ontwikkeling en vormgeving van het vak ter hand nemen. Zij missen vooral de noodzakelijke samenwerking tussen vakdocenten. Tenslotte merken enkele scholen op dat zij nog wachten met de invoering totdat er een voldoende methode-aanbod voor ckv2,3 is.

In de nabesprekingen is gevraagd wat de bevindingen zijn van hen die het vak al hebben ingevoerd. De late starters zijn vooral van mening dat er veel nog niet goed geregeld is voor het vak (scholing, methodes e.d.) en zij zijn er verheugd over dat CKV2,3 voorlopig alleen met een schoolexamen wordt afgesloten. Bij de vroege starters melden enkelen dat zij het jammer vinden dat het vak nu met een schoolexamen wordt afgesloten: men vindt dat hiermee de status van het vak verandert, terwijl het het kernvak van het profiel Cultuur en maatschappij is. Dit wordt niet door alle vroege starters ondersteund (*"het kan leerlingen niet schelen dat het een schoolexamen is en docenten krijgen meer*

ruimte). Wel vraagt men om zekerheid dat er op termijn wel een centraal examen voor dit vak zal komen.

Ook is gevraagd of de scholen die het vak nog niet hebben ingevoerd dat op korte termijn wel zullen doen. Enkele vroege starters zijn dat inderdaad van plan, maar van een trend zal zeker geen sprake zijn zolang nog niet is vastgesteld wanneer het overgangsprofiel tot het verleden behoort.

ALGEMENE OPMERKINGEN

Aan het eind van het formulier was er ruimte om een toelichting te geven. Van de 278 scholen hebben daarvan 24 gebruik gemaakt. Soms maakten scholen opmerkingen over het positief verloop van het invoeringsproces, wat vaker werden knelpunten gemeld. Die gingen over de hoge taakbelasting voor docenten (6 maal genoemd), de toegenomen organisatielast voor de scholen (8 maal genoemd) of de toegenomen administratieve rompslomp (10 maal genoemd). De administratie die samenhangt met de vernieuwingen in de tweede fase - waaronder het maken van verschillende pta-versies - wordt als een zware belasting ervaren. Ook in de nabesprekingen wordt door veel scholen op de grote beheerslast gewezen. Met name het ontbreken van goede software voor de registratie van leerlingvorderingen (cijfers e.d.) en het samenstellen van cijferlijsten voor de leerlingen wordt door veel scholen als knelpunt naar voren gebracht. Scholen moeten nu de *"commerciële leveranciers er niet in zijn geslaagd iets behoorlijks te maken"* veel eigen, tijdrovend ontwikkelwerk doen.

BIJLAGE 1 BIJ PEILING 1 (2000-2001) VAN DE MONITOR TWEEDE FASE UITKOMSTEN PER VRAAG

Vraag 0

Onze school is:

n = 278

a	vroege starter op zowel de vwo- als de havo-afdeling	10%
b	vroege starter op alleen de vwo-afdeling	17%
c	vroege starter op alleen de havo-afdeling	0%
d	late starter	73%

Vraag 1, 6 en 11

Bleven er meer of minder leerlingen zitten dan in de jaren voorafgaande aan de vernieuwde tweede fase?

havo 4: n = 259

vwo 4: n = 267

vwo 5: n = 61

	4havo	4vwo	5vwo	
a	wij hebben het zittenblijven (in de 4e klas) afgeschaft	2%	1%	10%
b	het aantal zittenblijvers bleef ongeveer gelijk aan de aantallen van de laatste jaren	51%	71%	59%
c	er bleven aanzienlijk minder leerlingen zitten	13%	8%	20%
d	er bleven aanzienlijk meer leerlingen zitten	34%	20%	11%

Vraag 2, 7 en 12 (er bleven meer leerlingen zitten)

Om welk percentage gaat het in vergelijking met voorgaande jaren?

havo 4: n = 88

vwo 4: n = 53

vwo 5: n = 7

Het verschil tussen voorgaande jaren en het afgelopen jaar bedraagt:

	4havo	4vwo	5vwo	
a	tussen de 5 en 10 procentpunten	45%	64%	57%
b	tussen de 10 en 20 procentpunten	43%	26%	43%
c	tussen de 20 en 30 procentpunten	11%	8%	0%
d	meer dan 30 procentpunten	1%	2%	0%

Vraag 4, 9 en 14 (er bleven minder leerlingen zitten)

Om welk percentage gaat het in vergelijking met voorgaande jaren?

havo 4: n = 33

vwo 4: n = 22

vwo 5: n = 12

Het verschil tussen voorgaande jaren en het afgelopen jaar bedraagt:

	4havo	4vwo	5vwo	
a	tussen de 5 en 10 procentpunten	61%	86%	67%
b	tussen de 10 en 20 procentpunten	39%	9%	25%
c	tussen de 20 en 30 procentpunten	0%	5%	8%
d	meer dan 30 procentpunten	0%	0%	0%

Vraag 3, 8 en 13**Hoe verklaart u de toename van het percentage zittenblijvers?**

0 = speelt niet of nauwelijks een rol

1 = speelt enigszins een rol

2 = speelt een grote rol

4 havo, n = 88

	0	1	2
a er zijn strengere overgangsnormen van klas 4 naar klas 5	52%	35%	13%
b de structuur van de tweede fase met schoolexamens en examendossier zorgt voor een te grote toets- of examendruk	18%	59%	23%
c de omvang van het programma is aanzienlijk toegenomen	10%	21%	69%
d de programma's van de verschillende vakken zijn aanzienlijk moeilijker geworden	32%	42%	26%
e de leerlingen kunnen in de profielstructuur niet meer vrij hun vakkenpakket kiezen	29%	48%	23%
f de leerlingen vertonen onvoldoende inzet	21%	46%	33%
g de leerlingen raakten gedemotiveerd door tussentijdse ingrepen / kregen de indruk er wel doorheen gesleept te worden	36%	43%	21%
h het studiehuis is niet geschikt voor havo-leerlingen	38%	47%	15%
i de docenten zijn nog onwennig in de tweede fase	13%	59%	28%
j de schoolorganisatie is nog onvoldoende toegerust op de tweede fase	33%	56%	11%
k de selectie bij de overgang van klas 3 naar 4 was inadequaar	41%	51%	8%

4 vwo, n = 53

	0	1	2
a er zijn strengere overgangsnormen van klas 4 naar klas 5	63%	29%	8%
b de structuur van de tweede fase met schoolexamens en examendossier zorgt voor een te grote toets- of examendruk	35%	48%	17%
c de omvang van het programma is aanzienlijk toegenomen	17%	43%	40%
d de programma's van de verschillende vakken zijn aanzienlijk moeilijker geworden	38%	54%	8%
e de leerlingen kunnen in de profielstructuur niet meer vrij hun vakkenpakket kiezen	29%	45%	25%
f de leerlingen vertonen onvoldoende inzet	31%	40%	29%
g de leerlingen raakten gedemotiveerd door tussentijdse ingrepen / kregen de indruk er wel doorheen gesleept te worden	43%	45%	12%
h het studiehuis is niet geschikt voor vwo-leerlingen	82%	14%	4%
i de docenten zijn nog onwennig in de tweede fase	21%	56%	23%
j de schoolorganisatie is nog onvoldoende toegerust op de tweede fase	35%	55%	10%
k de selectie bij de overgang van klas 3 naar 4 was inadequaar	52%	37%	12%

5 vwo, n = 7

	0	1	2
a er zijn strengere overgangsnormen van klas 5 naar klas 6	50%	50%	0%
b de structuur van de tweede fase met schoolexamens en examendossier zorgt voor een te grote toets- of examendruk	0%	50%	50%
c de omvang van het programma is aanzienlijk toegenomen	0%	50%	50%
d de programma's van de verschillende vakken zijn aanzienlijk moeilijker geworden	0%	57%	43%
e de leerlingen kunnen in de profielstructuur niet meer vrij hun vakkenpakket kiezen	17%	50%	33%
f de leerlingen vertonen onvoldoende inzet	29%	29%	42%
g de leerlingen raakten gedemotiveerd door tussentijdse ingrepen / kregen de indruk er wel doorheen gesleept te worden	50%	17%	33%
h het studiehuis is niet geschikt voor vwo-leerlingen	100%	0%	0%
i de docenten zijn nog onwennig in de tweede fase	14%	43%	43%
j de schoolorganisatie is nog onvoldoende toegerust op de tweede fase	33%	33%	33%
k de selectie bij de overgang van klas 4 naar 5 was inadequa	50%	50%	0%

Vraag 5, 10 en 15**Hoe verklaart u de afname van het percentage zittenblijvers?**

0 = speelt niet of nauwelijks een rol

1 = speelt enigszins een rol

2 = speelt een grote rol

4 havo, n = 33	0	1	2
a er zijn soepeler overgangsnormen van klas 4 naar klas 5	76%	10%	14%
b de structuur van de tweede fase met schoolexamens en examendossier maakt het programma beter studeerbaar	43%	39%	18%
c het programma in zijn geheel is aanzienlijk lichter geworden	97%	3%	0%
d door herkansingen kunnen leerlingen hun resultaten verbeteren	6%	59%	35%
e de leerlingen werken harder / hun motivatie is groter	23%	44%	33%
f het studiehuis is geschikt voor havo-leerlingen	43%	39%	18%
g er wordt meer en/of beter begeleid	10%	55%	35%
h de school heeft de tweede fase adequaat georganiseerd	3%	49%	48%
i er is strenger geselecteerd bij de overgang van klas 3 naar klas 4	72%	21%	7%

4 vwo, n = 22	0	1	2
a er zijn soepeler overgangsnormen van klas 4 naar klas 5	68%	16%	16%
b de structuur van de tweede fase met schoolexamens en examendossier maakt het programma beter studeerbaar	37%	47%	16%
c het programma in zijn geheel is aanzienlijk lichter geworden	84%	16%	0%
d door herkansingen kunnen leerlingen hun resultaten verbeteren	14%	48%	38%
e de leerlingen werken harder / hun motivatie is groter	40%	40%	20%
f het studiehuis is geschikt voor vwo-leerlingen	21%	21%	58%
g er wordt meer en/of beter begeleid	24%	52%	24%
h de schoolorganisatie heeft de tweede fase adequaat georganiseerd	14%	48%	38%
i er is strenger geselecteerd bij de overgang van klas 3 naar klas 4	84%	16%	0%

5 vwo, n = 12	0	1	2
a er zijn soepeler overgangsnormen van klas 5 naar klas 6	46%	36%	18%
b de structuur van de tweede fase met schoolexamens en examendossier maakt het programma beter studeerbaar	40%	40%	20%
c het programma in zijn geheel is aanzienlijk lichter geworden	100%	0%	0%
d door herkansingen kunnen leerlingen hun resultaten verbeteren	28%	36%	36%
e de leerlingen werken harder / hun motivatie is groter	27%	55%	18%
f het studiehuis is geschikt voor vwo-leerlingen	9%	64%	27%
g er wordt meer en/of beter begeleid	18%	55%	27%
h de schoolorganisatie heeft de tweede fase adequaat georganiseerd	27%	46%	27%
i er is strenger geselecteerd (bij de overgang van klas 3 naar 4 en/of 4 naar 5)	82%	18%	0%

Vraag 16

Zijn er meer of minder HAVO-leerlingen voor hun examens geslaagd dan in de jaren voorafgaande aan de vernieuwde tweede fase?

n = 51

a	wij zijn in 1998 alleen met de profielen in het vwo begonnen	47%
b	het aantal geslaagden was ongeveer gelijk aan de aantallen van de laatste jaren	16%
c	er slaagden aanzienlijk minder leerlingen	4%
d	er slaagden aanzienlijk meer leerlingen	33%

Vraag 17 (er slaagden aanzienlijk meer leerlingen)

Om welk percentage gaat het in vergelijking met voorgaande jaren?

n = 17

Het verschil tussen de voorgaande jaren en het afgelopen jaar bedraagt:		
a	tussen de 5 en 10 procentpunten	41%
b	tussen de 10 en 20 procentpunten	41%
c	tussen de 20 en 30 procentpunten	18%
d	meer dan 30 procentpunten	0%

Vraag 19 (er slaagden aanzienlijk minder leerlingen)

Om welk percentage gaat het in vergelijking met voorgaande jaren?

n = 2

Het verschil tussen de voorgaande jaren en het afgelopen jaar bedraagt:		
a	tussen de 5 en 10 procentpunten	50%
b	tussen de 10 en 20 procentpunten	50%
c	tussen de 20 en 30 procentpunten	0%
d	meer dan 30 procentpunten	0%

Vraag 18**Hoe verklaart u de toename van het percentage geslaagden op de havo?**

0 = speelt niet of nauwelijks een rol

1 = speelt enigszins een rol

2 = speelt een grote rol

5 havo, n = 17	0	1	2
a de zak/slaagregeling was dit jaar soepel	12%	35%	53%
b door goede resultaten op het centraal examen	24%	59%	18%
c het programma in zijn geheel is aanzienlijk lichter geworden	94%	6%	0%
d de cijfers voor de schoolexamens waren relatief hoog	56%	38%	6%
e door herkansingen van schoolexamens kunnen leerlingen hun cijfers verbeteren	12%	59%	29%
f de leerlingen werken harder / hun motivatie is groter	12%	65%	24%
g er is meer en/of beter begeleid	13%	74%	13%
h de school heeft de tweede fase adequaat georganiseerd	12%	59%	29%
i er is strenger geselecteerd bij de overgang van klas 4 naar klas 5	69%	25%	6%

Vraag 20**Hoe verklaart u de afname van het percentage geslaagden op de havo?**

0 = speelt niet of nauwelijks een rol

1 = speelt enigszins een rol

2 = speelt een grote rol

5 havo, n = 2	0	1	2
a de zak/slaagregeling pakte voor veel leerlingen ongelukkig uit	100%	0%	0%
b door slechte resultaten op het centraal examen	0%	0%	100%
c het programma in zijn geheel is aanzienlijk zwaarder geworden	0%	0%	100%
d de cijfers voor het schoolexamen waren relatief laag	50%	50%	0%
e de leerlingen kunnen in de profielstructuur niet meer vrij hun vakkenpakket kiezen	50%	50%	0%
f de leerlingen vertoonden onvoldoende inzet	50%	50%	0%
g de docenten zijn nog onwennig in de tweede fase	50%	50%	0%
h de schoolorganisatie is nog onvoldoende toegerust op de tweede fase	100%	0%	0%
i de selectie bij de overgang van klas 4 naar klas 5 was inadequaet	0%	100%	0%

Vraag 21 en 22

Wilt u in absolute aantallen aangeven hoeveel leerlingen gekozen hebben voor een bepaalde stroom of een bepaald profiel (de aantallen zoals die op dit moment gelden).

4 HAVO**keuze voor stroom**

n = 1.661 leerlingen

M-stroom	1106	67%
N-stroom	555	33%

keuze voor profielen

n = 23.481 leerlingen

CM	7160	30%
EM	9054	39%
NG	3841	16%
NT	3426	15%

5 HAVO**keuze voor profielen**

n = 17.677 leerlingen

CM	5525	31%
EM	7199	41%
NG	2435	14%
NT	2518	14%

4 VWO**keuze voor stroom**

n = 6.989 leerlingen

M-stroom	3280	47%
N-stroom	3709	53%

keuze voor profielen

n = 10.921 leerlingen

CM	1990	18%
EM	3697	34%
NG	3171	29%
NT	2063	19%

5 VWO**keuze voor profielen**

n = 15.621 leerlingen

CM	2883	18%
EM	5438	35%
NG	4326	28%
NT	2974	19%

6 VWO**keuze voor profielen**

n = 3.310 leerlingen (alleen vroege starters)

CM	680	21%
EM	1083	33%
NG	897	27%
NT	650	20%

Vraag 23

Is er naar uw oordeel sprake van een significante verschuiving van de leerling-keuzes voor stromen en/of profielen?

n = 266

a ja, op de havo	16%
b ja, op het vwo	12%
c ja, zowel op de havo als op het vwo	21%
d nee, er is geen sprake van een significante verschuiving in keuzes voor stromen / profielen	51%

Vraag 24 en 25

Indien 'ja', waaraan schrijft u deze verschuiving toe?

n = 98 HAVO	De oorzaken van de verschuivingen in keuzes voor profielen /stromen:			
	1	2	3	4
	1 niet of nauwelijks van invloed 2 enigszins van invloed; 3 in behoorlijke mate van invloed; 4 sterk van invloed.			
a toeval	43%	32%	16%	9%
b instroomeisen hoger onderwijs	59%	20%	18%	3%
c zwaarte van bepaalde profielen	13%	18%	40%	29%
d zwaarte van bepaalde vakken	15%	13%	44%	28%
e resultaten vorige lichting(en) leerlingen	48%	34%	15%	3%
f voorlichting / keuzebegeleiding	32%	34%	32%	2%
g maatschappelijke ontwikkelingen	56%	31%	11%	2%

n = 88 VWO	De oorzaken van de verschuivingen in keuzes voor profielen /stromen:			
	1	2	3	4
	1 niet of nauwelijks van invloed 2 enigszins van invloed; 3 in behoorlijke mate van invloed; 4 sterk van invloed.			
a toeval	42%	26%	20%	12%
b instroomeisen hoger onderwijs	63%	20%	11%	6%
c zwaarte van bepaalde profielen	20%	23%	30%	27%
d zwaarte van bepaalde vakken	17%	25%	37%	21%
e resultaten vorige lichting(en) leerlingen	58%	24%	15%	3%
f voorlichting / keuzebegeleiding	34%	39%	23%	4%
g maatschappelijke ontwikkelingen	55%	30%	13%	4%

Vraag 26

Komt het op uw school vaak voor dat leerlingen die zijn blijven zitten, het jaar over doen in een ander profiel?

n = 268

a ja	17%
b nee, zij houden (haast) allen hetzelfde profiel	76%
c nee, velen vertrekken naar het middelbaar beroepsonderwijs	4%
d nee, velen stromen af naar een andere schoolsoort	2%
e nee, velen stromen af naar een andere schoolsoort en kiezen vervolgens een ander profiel	1%

Vraag 27

Is er sprake van een verandering in een bepaalde richting?

n = 44

a nee	11%
b ja, vooral van Natuur- naar Maatschappijprofielen	82%
c ja, vooral van Maatschappij- naar Natuurprofielen	2%
d ja, anderszins	5%

Vraag 28

In welke mate bent u tevreden over organisatorische keuzes die uw school voor de havo-afdeling heeft gemaakt en in welke richting gaan de komende tijd de ontwikkelingen in uw school?

n = 260

HAVO	Mate waarin u tevreden bent:				Richting van het veranderingsproces				
	1	2	3	4	1 sterk terug;	2 een beetje terug;	3 pas op de plaats;	4 een beetje vooruit;	5 sterk vooruit.
					1	2	3	4	5
a De organisatorische keuzes voor de inrichting van de tweede fase in het algemeen.	1%	8%	64%	27%	0%	9%	41%	46%	4%
b De verdeling in soorten uren (lesuren/begeleidingsuren/zelfstudie-uren).	3%	20%	52%	25%	3%	11%	47%	35%	4%
c De didactiek	1%	45%	50%	4%	0%	9%	25%	60%	6%
d De samenhang en afstemming tussen vakken	18%	55%	27%	1%	0%	2%	32%	61%	5%
e Het rooster	13%	27%	44%	16%	2%	7%	43%	37%	11%
f De leerlingbegeleiding	3%	11%	61%	25%	0%	1%	29%	61%	9%
g De keuzebegeleiding (osb, lob, leerling-contacten met het hoger onderwijs, e.d.)	1%	8%	69%	22%	0%	1%	45%	49%	5%
h De aansluiting tussen onder- en bovenbouw	15%	57%	28%	0%	0%	2%	20%	65%	13%
l Het aanbod in de profielen	2%	7%	44%	47%	0%	6%	80%	12%	2%
j Het aanbod in het geheel vrije deel	4%	17%	43%	37%	4%	13%	64%	17%	2%
k Het taakbeleid	10%	37%	43%	10%	1%	6%	56%	34%	3%
l De deskundigheidsbevordering	6%	36%	50%	8%	0%	3%	35%	57%	5%
m De toetsing	1%	26%	63%	10%	0%	4%	34%	58%	4%
n Het gebouw (de mediatheek, ruimtes geschikt voor zelfstandig leren)	13%	26%	38%	23%	0%	2%	37%	46%	15%
o De voorzieningen (ict-faciliteiten, leermiddelen)	8%	32%	44%	16%	0%	2%	33%	54%	11%

Vraag 29

In welke mate bent u tevreden over organisatorische keuzes die uw school voor de vwo-afdeling heeft gemaakt en in welke richting gaan de komende tijd de ontwikkelingen in uw school?

n = 269

VWO	Mate waarin u tevreden bent:				Richting van het veranderingsproces				
	1	2	3	4	1	2	3	4	5
a De organisatorische keuzes voor de inrichting van de tweede fase in het algemeen.	1%	9%	62%	28%	0%	8%	41%	46%	5%
b De verdeling in soorten uren (lesuren/begeleidingsuren/zelfstudie-uren).	3%	19%	52%	26%	2%	12%	47%	34%	5%
c De didactiek	2%	46%	49%	3%	0%	8%	26%	61%	5%
d De samenhang en afstemming tussen vakken	18%	54%	27%	1%	0%	3%	32%	60%	5%
e Het rooster	13%	28%	44%	15%	2%	8%	43%	35%	12%
f De leerlingbegeleiding	3%	12%	61%	24%	0%	1%	29%	61%	9%
g De keuzebegeleiding (osb, lob, leerling-contacten met het hoger onderwijs, e.d.)	1%	9%	68%	22%	0%	1%	46%	48%	5%
h De aansluiting tussen onder- en bovenbouw	14%	59%	27%	0%	0%	2%	21%	65%	13%
i Het aanbod in de profielen	1%	7%	45%	47%	0%	6%	80%	12%	2%
j Het aanbod in het geheel vrije deel	3%	18%	42%	37%	4%	14%	62%	18%	2%
k Het taakbeleid	10%	36%	44%	10%	2%	6%	55%	35%	2%
l De deskundigheidsbevordering	5%	37%	50%	8%	0%	4%	34%	57%	5%
m De toetsing	2%	25%	63%	10%	1%	3%	36%	56%	3%
n Het gebouw (de mediatheek, ruimtes geschikt voor zelfstandig leren)	13%	25%	39%	23%	1%	2%	37%	45%	15%
o De voorzieningen (ict-faciliteiten, leermiddelen)	9%	32%	44%	15%	0%	2%	34%	53%	11%

Vraag 30a**Heeft uw school ckv2,3 (en dus het definitieve profiel CenM) ingevoerd?**

n = 270

a	nee	56%
b	ja, op de havo	1%
c	ja, op het vwo	7%
d	ja, zowel op havo als vwo	36%

Vraag 30b**Indien nee (antwoord a): biedt uw school dan een of meer van de 'oude vakken' tekenen, handenarbeid of textiele werkvormen aan?**

n = 154

a	nee	10%
b	ja, op de havo	14%
c	ja, op het vwo	3%
d	ja, zowel op havo als vwo	73%

BIJLAGE 2:

Deelnemers bijeenkomsten 30 en 31 oktober

Mevr. J. van Rooijen, Minkema College- **Woerden**
Dhr. A.J Hakkert, De Waerdenborch- **Holten**
Dhr. W.P. van der Spek, Christelijk College Groevenbeek-**Ermelo**
Dhr. J.M. Buijze, St. Ignatiusgymnasium- **Amsterdam**
Dhr. A. van Haren, Bisschoppelijk College Schondeln- **Roermond**
Dhr. J. H. Kroon, ISW HAVO-VWO- **Naaldwijk**
Dhr. G.K. Drexhage, Ichthus College- **Kampen**
Dhr. F.W.M. van Noort, Niels Stensen College-**Utrecht**
Mevr. A. Veeken, Bonhoeffercollege- **Castricum**
Dhr. K. Huyts, RSG Stad en Esch- **Meppel**
Mevr. M. Hoekstra, Rodenborchcollege- **Rosmalen**
Dhr. W. Janssen, SG Stevensbeek- **Stevensbeek**
Mevr. W. Roefs, MGR. Frencken College- **Oosterhout**
Dhr. A. Ros, Van Lodensteincollege- **Amersfoort**
Dhr. H. Wilbrink, Lek en Linge- **Culemborg**
Dhr. P. Motzheim, Int. college Edith Stein- **Den Haag**
Mevr. M.M.F. Ruigrok, Sint Michael College- **Zaandam**
Dhr. H. Jongsma, Bogerman- **Sneek**
Mevr. M. Bulter, MKC Berlingh College- **Beverwijk**
Dhr. M. van den Heijkant, Oosterlicht College- **Nieuwegein**
Dhr. A. Molenaars, Bisschoppelijk College- **Weert**
Dhr. J. Roosendaal, Dr. F.H. de Bruijnelyceum- **Utrecht**
Dhr. J.H.J. Triepels, Over Betuwe College- **Bemmel**
Dhr. B. Krimp, Spinoza Lyceum-**Amsterdam**
Dhr. P. Adriaansen, Gertrudis College- **Roosendaal**
Mevr. J.A. Metselaar, Chr. SG Walcheren- **Middelburg**
Dhr. H. Ruiters, Cambreurcollege- **Dongen**
Dhr. J.P.A.M. van de Rijdt, Varendonck College- **Asten**
Dhr. W.L. van Hulzen, CSG Comenius- **Leeuwarden**
Mevr. K.L. Hoogendoorn, Emelwerda College- **Emmeloord**
Dhr. L.M. Krielaart, Willem de Zwijger- **Schoonhoven**
Dhr. J. Pietryga, Meridiaan College, Vest. Het Nieuwe Eemland- **Amersfoort**
Mevr. K. Lammers, Einstein Lyceum- **Hoogvliet Rotterdam**

Dhr. P. Groenewegen, VVO
Dhr. R. Offereijn, OC&W
Mevr. I. Hardebol, OC&W
Mevr. M. Termeer, namens Ipc
Dhr. B. Slotboom, namens Ipc
Dhr. J. Wagemakers, Tweede Fase Adviespunt
Mevr. M. van Tooren, Tweede Fase Adviespunt
Dhr. B. Huijssoon, Tweede Fase Adviespunt (voorzitter)